

УДК 72.012.1

*А.В. Костенюк, студентка гр. 401-А,
науковий керівник Т.Ю. Кузьменко, асистент
кафедри архітектури житлових і громадських будівель,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

МОДЕРН У АРХІТЕКТУРІ ЖИТЛОВИХ БУДІВЕЛЬ ПОЛТАВИ

У статті визначено основні особливості стилю модерн на прикладі архітектурного середовища міста Полтави кінця ХІХ – початку ХХ століть. Виявлено стилістичні ознаки модерну в низці житлових будинків.

Ключові слова: модерн, житлові будинки, природні мотиви, криволінійні завершення, пластичність форм, динамічність.

В статье определены основные особенности стиля модерн на примере архитектурной среды города Полтавы конца ХІХ – начала ХХ века. Обнаружены стилистические признаки модерна в ряде жилых зданий.

Ключевые слова: модерн, жилые здания, природные мотивы, криволинейные завершення, пластичность форм, динамичность.

Постановка проблеми. В останньому десятилітті ХІХ ст. у більшості європейських країн відбувався процес розвитку нового стилю модерн. Архітектори і художники шукали нові шляхи в мистецтві.

Доцільно звернути погляд в історичне минуле, яке закарбувалося в кам'яних спорудах, що утворюють просторове середовище нашого міста і розглянути його стилістичну структуру. В контексті теми дослідимо стиль модерн, цей культурний феномен, на прикладі конкретного історично утвореного середовища міста Полтави, використавши наукову систему понять, що вже склалася.

Розроблення проблеми стилізації в архітектурі конкретного середовища зумовило визначення об'єкту дослідження, взятого у вимірах культурно-історичної епохи.

Актуальність теми зумовлена необхідністю розширення та поглиблення кола знань про історичну епоху на зламі ХІХ-ХХ століть та віддзеркалення її в архітектурному середовищі рідного міста.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблеми становлення стилю в мистецтвознавстві присвячена велика кількість наукових праць. Дослідженню особливостей модерну в архітектурі присвячені праці: Асеєва Ю.С., Вагнера О., Ван де Вельде А., Горюнова В. С., Чепелика В.В., Шевченко Л.С [1-4, 6, 7] та інших авторів.

Мета статті. Визначити особливості стилю модерн та провести аналіз стилістики житлових будинків міста Полтави, побудованих у період кінця ХІХ – початку ХХ століть.

Виклад основного матеріалу. В останньому десятилітті XIX ст. у більшості європейських країн відбувався процес розвитку нового стилю модерн. Архітектори і художники шукали нові шляхи в мистецтві.

Перш за все архітектори шукають відповідність художньої форми типам і конструкціям споруд. Велика увага приділяється розробці функціональних питань, виявляється відповідність нових форм сучасним матеріалам: залізобетону, металу, склу, кераміці, новим технічним вимогам. У результаті цих пошуків створюється нова художня система типологічних, конструктивних і художніх ознак, які дозволять говорити про новий архітектурний стиль [6].

З'явилися нові типи і масштаби споруд – універсальні магазини, комплекси прибуткових будинків, банків, вокзалів. Нові конструктивні прийоми вимагали нової архітектурної системи. В пошуках нових форм архітектури стилю модерн намагаються максимально використати технічні й художні властивості конструкцій та матеріалів [4].

Головною особливістю мистецтва модерн є формування нових підходів в архітектурі, декоративному і прикладному мистецтві не тільки архітекторами, але й живописцями і графіками. У флореальному перебігу мистецтва модерн копіював природні форми, перш за все рослинні, з підкресленням їх динаміки, руху, зростання – лінії в'юнких, хвилястих рослин.

В архітектурі зігнуто лінію вперше застосував бельгієць В.Орта в інтер'єрах особняка Тассель (1893 р.). Протягом певного часу склалася система формальних ознак, які стали характерними для стилю модерн (таблиця 1). Він був гранично різноманітним і певною мірою суперечливим – від принципової відмови будь-яким архітектурним формам минулого до модернізованого стилізаторства, що часто поєднуються з новими прийомами; від насичених декоративною пластикою форм до строгої раціоналістичної їх трактовки.

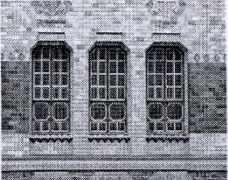
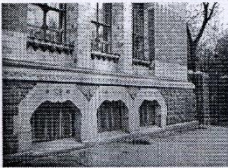

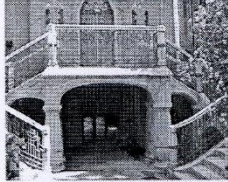
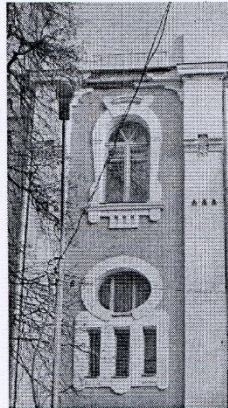
У новітні часи будівництво на Україні переживало усі фази розвитку стилів, які панували в мистецтві Європи. В стилі модерн, який панував порівняно недовго, близько тридцяти років, збудовано ряд житлових будинків, освітніх закладів, банків, торговельних установ у Полтаві.

До кращих споруд, збудованих архітекторами в той період, слід віднести: Земельний банк (арх. О. Ширшов), Міський театр (арх. А.Трамбицький), Музичне училище Ахшарумова (арх. В. Веселлі), Земський музей та бібліотеку (арх. А. Зінов'єв) та низку житлових будинків [5].

У Полтаві, крім громадських споруд, стильові особливості модерну простежуються і в низці житлових будівель – зокрема в особняках, що побудовані в кінці XIX – початку XX століття, а також у житлових будинках середньої поверховості (2 – 3 поверхи), які відносяться переважно до раннього модерну. Ці будинки розташовані за наступними адресами: по вул. Жовтневій, 8 (1910 р.), вул. Паризької Комуни, 15 (1906 р.), вул. Комсомольській, 35 (1906 р.), вул. Міщенка В., 2 (кін. XIX – поч. XX ст.), вул. В.Козака, 8 (кін. XIX – поч. XXст.), вул. Гоголя, 9 (кін. XIX – поч. XX ст.), вул. Гоголя, 19 (кін. XIX – поч. XX ст.), вул.Котляревського, 30 (кін. XIX – поч. XX ст.) та інші [7].

Слід зазначити, що деякі будівлі з часом змінили своє первісне функціональне призначення із житлового на громадське.

Характерні риси стилю модерн

Фрагмент фасаду	Характерна риса модерну
	• шестикутні віконні отвори • оздоблення фасаду керамічною плиткою • заглиблення вікон у ніші
	• застосування природного каменю (обробка - крупнозерниста фактура) • кам'яне різьблення (народні мотиви)
	• стилізовані флореальні мотиви
	• різьблення по дереву (народні мотиви)
	• використання нових матеріалів: бетону та кованого металу • решітки із кованого металу • криволінійні мотиви • вітражне скло
	• пластичність форм • циркульні контури віконних отворів • криволінійне завершення фасаду • звільнення площин від надмірного декору

У всіх будинках можна простежити наступні стильові особливості модерну:

- асиметричність і пластичність форм;
- округлені, вигнуті контури віконних отворів;
- групування віконних отворів;
- застосування нових матеріалів – бетону, сталі, кераміки, а також використання багатоваріантної обробки природних матеріалів;
- використання рослинних мотивів у огороженні та в елементах оздоблення фасаду;
- завершення будівель у вигляді криволінійних парапетів;
- використання крупних вітражів для сходової клітки у формі кола та напівциркульних форм;
- звільнення площин від надмірного декору;
- металеві деталі та решітки із кованого металу;
- стриманість кольорів по тону (зелений, ліловий, рожевий, сірий).

Висновки. Отже, стиль модерн мав суттєве значення у формуванні архітектурного середовища Полтави. Модерн викликав повернення архітектури до функціональності, звільнивши її від зайвого декору, а також відбулося звернення до національних традицій. У результаті дослідження архітектури споруд Полтави кінця ХІХ – початку ХХ століття, можна зробити висновок, що архітектура житлових будинків у стилі модерн знаходилася в руслі європейського художнього процесу.

Модерн в архітектурі Полтави характеризується рядом типових для цього напрямку формальних принципів: пластичні методи поєднувалися з підкреслено нетрадиційними формами і декоративними мотивами; живописна багатооб'ємність і пластика композиції доповнювалася формами, окресленими складною параболічною кривою. Використовувалися нові будівельні матеріали. В результаті архітектурне середовище збагатилося неповторними житловими, громадськими та культовими спорудами, які достойно прикрасили архітектурне обличчя нашого міста.

Література

1. Асеев Ю.С. *Стили в архитектуре Украины* / Ю.С. Асеев – К.: Будівельник, 1989. - 103 с.
2. Вагнер О. *Современная архитектура* / О. Вагнер // *Мастера архитектуры об архитектуре*. – М.: Искусство, 1972. - С. 67 - 78.
3. Ван де Вельде А. *Избранные фрагменты* / А. Ван де Вельде // *Мастера архитектуры об архитектуре*. – М.: Искусство, 1972. - С. 83 - 97.
4. Горюнов В. С., Тубли М. П. *Архитектура эпохи модерна* / В.С. Горюнов, М.П. Тубли – М., 1992 - 190 с.
5. *Полтавщина: Енцикл. довід.* / За ред. А. В. Кудрицького — К.: УЕ, 1992. - 1024 с.
6. Чепелик В.В. *Український архітектурний модерн* / Упорядник З.В. Мойсєєнко-Чепелик. К.: КНУБА, 2000. - 378 с.
7. Шевченко Л.С. *Стан збереженості старовинних особняків Полтави ХІХ – поч. ХХ ст.* / Л.С. Шевченко // *Дизайн, архітектура, образотворче мистецтво*. – 2011. – № 8. - С.58-64.